

Lakivaliokunta
HE 130/2024 vp
AI FI 71/2024
13.11.2024

Amnesty International Suomen osasto
Hietaniemenkatu 7 A
00100 Helsinki
P: 09 8562 0600
E: amnesty@amnesty.fi
W: amnesty.fi

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle, rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta

Amnesty International on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö, jonka toiminta perustuu yksittäisten ihmisten tuelle. Tukijoita on 10 miljoonaa, 150 maassa eri puolilla maailmaa. Amnesty on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. Amnesty työskentelee kansainvälisesti ja Suomessa laaja-alaisesti ihmisoikeuksien edistämiseksi.

Amnesty International Suomen osasto kiittää mahdollisuudesta lausua otsikon asiassa ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

1. Amnestyn kanta lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseen

Esityksessä ehdotetaan, että väkivaltaa sisältäviä rikoksia ja eräitä muita rikoksia, jotka ovat kohdistuneet rikoksesta epäillyn läheiseen, ei saisi enää sovittaa sovittelulain mukaisesti. Esityksen tavoitteena on, että jatkossa ei soviteltaisi rikoksia, joissa rikoksesta epäillyllä on mahdollinen valta-asema uhriin ja joissa on vaikeaa selvittää, onko väkivaltaa kokenut suostunut sovitteluun vapaaehtoisesti ja omasta tahdostaan. Lisäksi esityksen tavoitteena on, ettei lähisuhteessa tapahtuneen rikoksen rikosoikeusprosessi pääty sovinnon vuoksi.

Amnesty International kannattaa esitystä. Esitetyllä lakimuutoksella on toteutuessaan merkittäviä ihmisoikeusvaikutuksia ja se vastaa useiden kansainvälisten ihmisoikeussopimusvalvontaelinten antamiin suosituksiin. Jotta ehdotettu muutos toteuttaisi sille asetetut tavoitteet, on

sovittelutoiminnasta rajattava pois myös tietyt pari- ja lähisuhteessa tapahtuneet asianomistajarikokset sekä kaikki seksuaalirikokset, riippumatta siitä onko kyseessä lähisuhde.

Esityksen laaja-alaista vaikuttavuutta tehostavien elementtien lisäksi on välttämätöntä varmistaa järjestöille pitkäjänteinen ja riittävä rahoitus väkivallan eri osapuolten tukemiseksi. Tarvitaan myös lainsäädäntö, joka velvoittaa niin valtiolta, hyvinvointialueilta kuin kunnilta sukupuolittunutta väkivaltaa ehkäiseviä, tehokkaita toimenpiteitä. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotavoitteet on ulotettava yhteiskunnan kaikille toiminta-alueille. Merkittävien ihmisoikeusvaikutusten aikaansaaminen vaatii laaja-alaisia, yli hallituskausien ulottuvia ratkaisuja.

Sovitteluun ohjattu lähisuhdeväkivalta on parisuhdeväkivaltaa, jossa tyypillisesti uhri on nainen ja sovittelussa aikaansaatua sopimus on tekijän anteeksipyyntö.

Esityksessä viitataan pitkittäistutkimuksiin ja tilastointiin, joka kertoo lähisuhdeväkivallan olevan useimmiten nykyisissä tai entisissä parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) vuoden 2019 selvityksen¹ mukaan myös suurin osa sovitteluista lähisuhdeväkivaltatapauksista on parisuhdeväkivaltaa. Väkivaltaa kokenut oli 89 prosentissa tapauksia nainen.

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta (VN TEAS) julkaisi vuonna 2023 selvityksen lähisuhdeväkivallan sovittelun piirteistä ja sovitteluun osallistuneiden kokemuksista. SOPU-tietokannan aineistossa lähisuhteen laatu oli kirjattu vain 40 prosentille henkilöistä tai tapauksista.² Niissä sovittelualoitteissa, joissa lähisuhde oli kirjattu, kyse oli useimmiten parisuhteesta (78 prosenttia kirjatuista aloitteista).³

THL:n mukaan vuonna 2022 sovitteluun ohjattiin 2663 lähisuhteessa tapahtunutta, poliisin tietoon tullutta rikosta. Tämä on noin 20 prosenttia kaikista sovitteluun ohjatuista rikoksista.⁴ Suurin osa henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista oli pahoinpitelyjä, eli virallisen syytteen alaisia rikoksia, joissa poliisilla on tutkintavelvoite. SOPU-aineistossa pahoinpitely oli rikosnimikkeenä 46,6 prosentissa sovitteluun otetuista tapauksista ja lievä pahoinpitely 21,7 prosentissa.⁵

Myös ihmiskaupan ja pakkoavioliiton uhreja on ohjattu sovitteluun. Oikeusministeriön selvityksen⁶ mukaan näissä tapauksissa viranomaiset ovat usein suositelleet sovittelua koska ovat tulkinneet tilanteen lähisuhdeväkivallaksi. Edellä mainituissa tapauksissa väkivaltaa kokeneet olivat kokeneet painostusta sovitteluun viranomaisilta, omalta perheeltä ja väkivallan tekijältä.

Vuonna 2022 poliisi teki aloitteen sovittelusta 88 prosentissa tapauksista, muissa tapauksissa aloitteentekijä oli syyttäjä. Kuudessa tapauksessa kymmenestä sovitteluprosessi aloitettiin. Noin tuhannessa lähisuhdeväkivaltarikoksessa tehtiin sovittelusopimus, kerrotaan esityksessä.

SOPU-tietokannassa sovittelusopimus oli useimmiten anteeksipyyntö ja/tai käyttäytymissopimus (63 prosenttia).⁷ Väkivallan lopettamisen arvioinnin kannalta on merkittävää, että 75 prosentista sovittelusopimuksista ei ollut kirjattu jälkiseurantaa.⁸

Väkivallan vastaista työtä tekevät järjestöt ovat vastustaneet pari- ja lähisuhdeväkivallan sekä seksuaaliväkivallan sovittelua liki kaksi vuosikymmentä

Amnesty on vuosien ajan vaatinut naiseen kohdistuvan väkivallan eri rikosmuotojen sulkemista sovittelukäytännön ulkopuolelle. Olemme tuoneet ihmisoikeusperustelumme esille lausunnoissamme sekä kansainvälisille ihmisoikeussopimusvalvontaelimille⁹ että ministeriöille¹⁰. Emme ole olleet vaatimuksessamme yksin, vaan työtä on tehty tiiviissä yhteistyössä yhteistyökumppaneidemme kanssa.¹¹

Keskeiset argumentit, joilla sovittelua vastustetaan, kertaavat perustietoja väkivallasta: viranomaisten tietoon tullessaan pari- ja lähisuhdeväkivalta on yleensä jatkunut pitkään, vakavoitunut ja vyyhteytynyt.¹² Ilmiöön liittyy keskeisesti toistuvuus.

Toistuvuus on nähtävissä rikostilastoissa. Vuonna 2020 tietoon tulleista perhe- ja lähisuhdeväkivaltatapausten uhreista 20 prosenttia oli joutunut kyseisen vuoden aikana lähisuhdeväkivallan uhriksi useammin kuin kerran. Vuosien 2009–2020 aikana perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreiksi joutuneista 73 500 henkilöstä 11 100 (15 prosenttia) oli henkilöitä, jotka olivat olleet poliisin tietoon tulleen perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhrina vähintään kahtena eri vuonna ja 2 900 (4 prosenttia) vähintään kolmena eri vuonna.¹³

Tutkimukset osoittavat, että jo yksi väkivaltakokemus voi aiheuttaa uhrille vakavia traumaoireita.¹⁴ Yhtä lailla on todettua, että uhrin henkiseen ja fyysiseen terveydelle on erityisen haavoittavaa, kun väkivalta on toistuvaa ja kun väkivallan tekijä on läheinen ihminen. Väkivallalla on vakavia seurauksia riippumatta siitä, onko kyseessä rikoslaissa määritelty pahoinpitelyrikos vai esimerkiksi systemaattinen henkinen väkivalta.¹⁵ Korkein oikeus on linjannut ratkaisuisaan, että lähisuhdeväkivaltarikoksissa, joissa uhri ja tekijä ovat epätasavertaisessa asemassa, teko on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa.¹⁶ Osapuolten luottamuksellinen suhde lisää väkivallanteon vahingollisuutta.¹⁷

Toistuvan lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltö on keskeinen eri toimijoiden jakama periaate. Periaate on kirjattu sovittelulainsäädäntöä koskevaan lakivaliokunnan mietintöön (LaVM 13/2005 vp).¹⁸ Lisäksi se mainitaan Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa valvovan asiantuntijaryhmä GREVION Suomen maaraportissa¹⁹, Poliisihallituksen ohjeessa (POL-2020-28566)²⁰ ja THL:n lähisuhdeväkivallan sovittelun hyvän käytännön mallissa.²¹

EU:n sovitteludirektiivin (2008/52/EY)²² mukaan sovittelussa on kyse menettelystä, jossa molemmat tai useammat osapuolet pyrkivät itse vapaaehtoisesti ratkaisemaan riitansa sovinnollisesti sovittelijan avustuksella. EU:n uhridirektiivin (2012/29/EU)²³ 12 artiklan mukaan sovittelua käytetään ainoastaan, jos se on uhrin edun mukaista, siinä otetaan huomioon turvallisuusnäkökohdat ja uhri on antanut

vapaaehtoisen ja tietoon perustuvan suostumuksensa, jonka voi peruuttaa milloin tahansa. Vuonna 2016 julkaistussa restoratiivisen, eli korjaavan oikeuden käyttöä lähisuhdeväkivaltatapauksissa käsittelevässä oppaassa²⁴ korostetaan, että sovittelua ei voida tehdä silloin, kun a) sovittelu tapahtuu pakosta, b) sovitteluprosessi vaarantaa väkivaltaa kokeneen hyvinvoinnin ja turvallisuuden, c) on olemassa riski rikoksen uusimiselle, d) väkivaltaa käytetään kontrollon välineenä ja e) sovittelijat eivät tunnista lähisuhteessa väkivaltaa käyttäneen harjoittamaa manipulointia sovittelutilanteessa.

Pari- ja lähisuhdeväkivallassa toistuvuus on tyypillisesti syklistä. Väkivallan tekoja seuraa usein – ei aina – tekijän anteeksipyyntö ja lupaus muuttaa käytöstään. Usein väkivallan tekijä toivoo, ettei hänen teoillaan olisi hänelle itselleen kielteisiä seurauksia, eivätkä toistuvat rikokset tulisi viranomaisten tietoon.

Kaikki Suomessa tehdyt tutkimukset osoittavat, että toistuvan lähisuhdeväkivallan sovittelukiellon ja harkinnan periaatteista huolimatta sovitteluun ohjautuu toistuvaa ja eri väkivallan muotoja sisältävää pari- ja lähisuhdeväkivaltaa sekä seksuaaliväkivaltaa.²⁵

Sovittelu on toistuvan väkivallan dynamiikan lainalaisuuksia toteuttava alusta. Viranomaisten huomattavat erot toistuvuuden määrittelyssä ja ylipäättään sukupuolittuneen väkivallan tunnistamisessa altistavat väkivaltaa kokeneet eriarvoiselle kohtelulle, uudelleenuhriutumiselle ja oikeusturvan vaarantumiselle.

Julkinen valta mitätöi omalla toiminnallaan tyypillisesti naisiin kohdistuvan väkivallan rikosluonnetta, kun se uusintaa ja toistaa parisuhteessa toteutuvaa väkivalta-anteeksipyyntö-kierrettä.

Naisiin kohdistuvassa pari- ja lähisuhdeväkivallassa on kyse vallan väärinkäytöstä ja kontrolloinnista, joka ulottuu usealle elämän osa-alueelle ja rajoittaa huomattavasti uhrin toimintamahdollisuuksia. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat lapset, vanhukset, vammaiset ja maahan muuttaneet, koska heillä oma toimijuus voi olla rajoittunutta, jolloin riippuvuus väkivallantekijästä voi olla suuri.²⁶

Edellä mainituista syistä Amnesty kannattaa esitettyä lakimuutosta.

2. Esityksen vaikutuksista

Ihmisoikeusvaikutusten arviointi jäi esityksessä vajaaksi. Suomi on saanut kansainvälisiltä ihmisoikeussopimusvalvontaelimiltä jo kolmenkymmenen vuoden ajan huomautuksia kyvyttömyydestä käsitellä väkivaltaa sukupuolittuneena ilmiönä ja tunnistaa naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeusongelmaksi.

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ihmisoikeussopimukset lisäpöytäkirjoineen määrittelevät naisiin kohdistuvan väkivallan sukupuoleen perustuvaksi syrjinnäksi, joka estää naisten ihmisoikeuksien täysimääräisen toteutumisen. Sekä YK:n naisten oikeuksien sopimus (CEDAW)²⁷ että Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskeva

Istanbulin sopimus²⁸ näkevät naisiin kohdistuvan väkivallan rakenteellisenä naisten syrjintänä ja sukupuolittuneiden valtarakenteiden ilmentymänä.

CEDAW-komitea on huomauttanut Suomea useaan otteeseen lähisuhdeväkivallan sovittelun yleistymisestä ja vaatinut loppupäätelmissään vuonna 2022 Suomelta selvitystä sovittelun käytännöistä. Komitean mukaan sovittelu saattaa aiheuttaa lähisuhdeväkivaltaa kokeneille väkivaltakokemuksen toistumista.²⁹

Istanbulin sopimuksen selitysmuistiossa³⁰ nostetaan esiin (sopimusartiklaa 48 koskien kohdassa 252), etteivät lähisuhdeväkivaltaa kokeneet ole sovittelun kaltaisissa vaihtoehtoisissa ratkaisu- ja tuomitsemismenettelyissä tasavertaisessa asemassa väkivallan käyttäjän kanssa. Sopimusta valvova GREVIO-työryhmä muistutti Suomea vuonna 2020 siitä, että toistuvan lähisuhdeväkivallan sovittelu on kiellettyä.³¹

Viimeisimmät sovittelua koskevat suositukset Suomelle ovat keväältä 2024. YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaista yleissopimusta valvovan CAT-komitean mukaan lähisuhdeväkivaltatapauksissa syytteen nostamiselle tulisi antaa etusija sovintomenettelyyn nähden.³² YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaa yleissopimusta valvova ihmisoikeuskomitea puolestaan ilmaisi huolensa siitä, että toistuvaa väkivaltaa ohjataan Suomessa edelleen sovitteluun.³³

Kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden näkökulmasta lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisessa on kyse ennen kaikkea Suomea koskevien ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisesta ja tyypillisesti naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvän rikosvastuun toteuttamisesta. Erityisen toivottava vaikutus on, että yksilötasolla välittyy muutoksen myötä viesti: yhteiskuntamme ei hyväksy lähisuhdeväkivaltaa eikä pidä sitä yksityisasiana.

Sovittelua on puolustettu kustannustehokkuudella. Rikosprosessin hitautta ja kallista hintaa voidaan pitää yhtenä rakenteellisen epätasa-arvon muotona, koska se on estänyt väkivaltaa kokeneita saamasta asiansa käsitellyksi riittävällä tavalla. GREVIO³⁴ on huomauttanut, että osa pari- ja lähisuhdeväkivaltaa kokeneista naisista saattaa suostua poliisin ehdottamaan sovitteluun saadakseen asiansa käsittelyyn ylipäätään.

On tärkeää, että sovittelun kiellon vaikutusten arvioinnissa otetaan huomioon välitön tarve korjata rikosprosessin puutteita ja nopeuttaa lähisuhdeväkivaltarikosten oikeusprosessia. Lähisuhdeväkivaltarikosten esitutinnan ja oikeusprosessin kestossa on nykyisellään haasteita, jotka vaarantavat rikosuhrien oikeusturvan toteutumisen, kun rikoksen osateot jäävät tutkimatta tai vanhenevat ennen oikeudenkäyntiä.

Apulaisoikeuskansleri teki vuoden 2022 lopulla ratkaisun esitutinnan aiheettomista viivytyksistä lähisuhdeväkivalta- ja seksuaalirikoksissa.³⁵ Ratkaisu ja sen perusteena oleva laaja selvitystyö antavat pohdittavaa myös lähi- ja parisuhdeväkivallan sovittelun sopivuuden punnitsemiseen.³⁶ Selvitys paljasti vakavia puutteita lähisuhteessa tapahtuneiden ja seksuaalirikosten tutkinnoissa.

Ratkaisussaan apulaisoikeuskansleri muistuttaa, että poliisin velvollisuus on toimittaa esitutkinta ilman aiheetonta viivytystä.³⁷ Apulaisoikeuskansleri totesi ratkaisuisaan, että viivytyksiä ei voida perustella resurssien puutteella. Kyse on tutkinnanjohtajien ja poliisien asenteista.

Koulutuksella ja johtamiskulttuurilla on asennemuutoksen aikaansaamiseksi suuri merkitys. Esityksessä olisi ollut perusteltua pohtia, millaisia vaikutuksia viranomaisten asennemuutoksilla olisi uhrien oikeusturvalle ja -varmuudelle. Koulutuksen kehittämisen lisäksi on tärkeää, että viranomaisten tietojärjestelmiä kehitetään niin, että pari- ja lähisuhdeväkivallan toistuvuutta pystytään selvittämään luotettavasti ja tutkintaprosessia seuraamaan. Myös tietojärjestelmien kehittämisen vaikutuksia olisi pohdittava.

Esitutinnan tehostamisen lisäksi lakimuutoksen tulisi näkyä myös syyttäjien ratkaisukäytännöissä. Naisiin kohdistuvasta väkivallasta tulisi nostaa aiempaa useammin syytteitä.

Lapsivaikutusten osalta esityksessä arvioidaan, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopuminen voisi heikentää lasten hyvinvointia, mikäli huoltajat eivät pääse sovittelussa käsittelemään väkivaltaa. Lapset ovat usein syy suostua sovitteluun.³⁸ Lapsilla on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja kotiin, ja vanhemmilla on velvollisuus huolehtia tämän oikeuden täysimääräisestä toteutumisesta. Vanhempien välisen parisuhdeväkivallan sovittelu ei takaa, että lasten hyvinvointi ja turvallisuus turvataan. Perheen sisäisen turvallisuuden ja niin lasten kuin vanhempien hyvinvoinnin näkökulmasta on tärkeää, että väkivaltaa käsitellään esimerkiksi perhetyössä ja perhesosiaalityössä, kuten esityksessäkin nostetaan esiin.

Sovittelua on perusteltu palveluohjauksella ja jälkikäteis seurannalla. Tarkkaa tietoa sovittelutoimen palveluohjauksen määrästä, tuloksellisuudesta ja siitä, ketä osapuolista on ohjattu palveluiden piiriin, ei ole saatavilla, sillä sovittelutoimistoissa on ollut epäselvyyttä ja eroja merkintäkäytännöissä.³⁹ Väkivallan jatkumista ja sovittelun myötä syntyneen sopimuksen täyttymistä ei ole myöskään sovittelutoimistoissa systemaattisesti seurattu.

Sovittelutoimi ei ole yksin vastannut palveluohjauksesta, vaan sitä ovat velvoitettuja tekemään muun muassa poliisi (ETL 4 luvun 18 §:n 1 momentin 1 kohta)⁴⁰ ja terveydenhuolto.⁴¹ Esityksessä todetaan esimerkiksi poliisin tekemän palveluohjauksen osalta seuraavaa: ”Lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämisen myötä poliisin olisi joka tapauksessa päivitettävä käytäntöjään ja ohjeistuksiaan niin, että tilanteissa, joissa olisi aiemmin tehty lähisuhdeväkivaltaa koskeva sovittelualoite, osapuolet ohjattaisiin hakeutumaan tarpeen mukaan esimerkiksi hyvinvointialueiden ja järjestöjen tarjoamien tukipalvelujen piiriin.”

THL on arvioinut yleisemmin hyvinvointialueiden osalta, että lähisuhdeväkivallan osapuolten palveluohjaus toteutuu heikosti.⁴² Väkivallan eri osapuolille ja erityisryhmille on varmistettava yhdenvertaiset ja saavutettavat palvelut. Tähän tarvitaan lainsäädäntöä, jolla vahvistetaan viranomaisten väkivallan vastaisen työn rakenteita ja varmistetaan moniammatilliset, katkeamattomat palveluketjut lähisuhdeväkivallan osalta niin väkivallankokijoille kuin tekijöille.⁴³

Palveluohjausta erilaisten väkivaltapalveluiden piiriin on tehtävä tehokkaasti ja monipuolisesti. Se on ennen kaikkea viranomaisten tehtävä. Esimerkiksi sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) sosiaalipalveluja ja tuen tarvetta koskevassa 11§:n 5 kohdassa todetaan, että sosiaalipalveluja on järjestettävä lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta, hyväksikäytöstä ja kaltoinkohtelusta aiheutuvaan tuen tarpeeseen.⁴⁴

Järjestöt ovat vuosikymmeniä tukeneet niin väkivaltaa kokeneita kuin sitä käyttäneitä erilaisin tukipalveluin. Se, mikä jää esityksessä arvioimatta, koskee nykyisen hallituksen suunnittelemaa mittavia leikkauksia järjestöjen rahoitukseen. Väkivaltaa kokeneille suunnatut palvelut ovat systemaattisesti alirahoitettuja. Hallituksen suunnitelmilla typistää järjestöjen rahoitusta on merkittäviä vaikutuksia väkivallan eri osapuolille tarjottaviin tukipalveluihin.

Myös oikeusministeriö on vähentämässä niiden rikosten uhreille suunnattujen palveluiden valtionavustuksia, jotka eivät ole rikosuhrimaksun piirissä. Samanaikaisesti oikeusministeriö valmistelee hallitusohjelman mukaista uhripoliittista toimenpideohjelmää, jonka on tarkoitus vahvistaa järjestöjen tarjoamia palveluita rikosten uhreille, mutta tähän ei vaikuta olevan suunnitteilla erillistä määrärahaa. Rikosuhrimaksun korotus ei riitä kattamaan tarvetta.

Lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisyn ja siihen puuttumisen resurssit on turvattava, jotta viranomaiset pystyvät käsittelemään lähisuhdeväkivaltarikoksia tehokkaasti ja uhrien oikeusturvaa kunnioittaen sekä saattamaan väkivallan tekijät rikosoikeudelliseen vastuuseen. Rikosoikeudellisen vastuun kantamisen lisäksi on huomioitava, että lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ja väkivallan lopettaminen edellyttävät pitkäaikaisia tukitoimia ja väkivallan käyttäjän motivaatiota väkivallattomuuteen.⁴⁵ Siinä missä järjestöjen tuottamille tekijöille suunnatuille tukipalveluille osoitetaan rahoitusta Sosiaali- ja terveysministeriön avustuskeskuksen (Stea) avustusohjelmasta, ei lähisuhdeväkivaltarikosten uhreille voida tällä hetkellä avustusehdoista johtuen tarjota vastaavaa pitkäkestoista tukea Stean rahoituksella.⁴⁶

Lainsäädäntömuutosehdotuksen tavoitteiden kannalta sen arviointi, miten resursseja olisi allokoitava ja lisättävä lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisyyn ja siihen puuttumiseen, on ihmisoikeusvaikutuksiltaan keskeinen asia. Tätä arviointia esityksessä ei riittävällä tasolla tehdä.

Edellä on todettu, että sovitteluun ohjattu lähisuhdeväkivalta on tyypillisesti parisuhdeväkivaltaa – näin on myös sovittelutoimintaa koskevien tutkimusten ja tilastoinnin perusteella. SÖPU-tietokannan mukaan sovitteluun ohjatuista tapauksista lähisuhteesta oli kyse muusta kuin entisestä tai nykyisestä parisuhteesta 22 prosentissa.⁴⁷

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2024/1385 naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisesta (niin kutsuttu NKV-direktiivi) sekä Istanbulin sopimuksessa otetaan kantaa niiden henkilöiden piiriin, joiden välinen väkivalta katsotaan erityisen moitittavaksi.

EU:n NKV-direktiivin 11 artiklassa luetellaan raskauttavia asianhaaroja, jotka EU-jäsenvaltioiden tulee sisällyttää joko rikosten tunnusmerkistötekijöihin tai muuten huomioida kansallisessa lainsäädännössä. Istanbulin sopimuksen 46 artikla on osin samansisältöinen EU-direktiivin kanssa. Sopimuksen 46 artiklan mukaan raskauttavana seikkana rangaistusta määrättäessä on pidettävä

muun muassa sitä, että rikoksen on kohdistanut entiseen tai nykyiseen puolisoon tai kumppaniin joko perheenjäsen, uhrin kanssa yhdessä asuva henkilö tai valta-asemaansa väärin käyttänyt henkilö. Myös lapsen kohdistettu rikos ja rikos, joka on tehty lapsen läsnä ollessa, ovat Istanbulin sopimuksen mukaan raskauttavia seikkoja (46 artikla, d kohta). EU-direktiivin ja Istanbulin sopimuksen kansallinen toimeenpano edellyttää näiltä osin lakimuutoksia.⁴⁸

Valta-aseman väärinkäyttö on mahdollista myös tilanteessa, jossa on kyse omaishoidosta ja henkilökohtaisen avun antamisesta. Näissä tilanteissa on kyse ensisijaisesti vammaisen ihmisen huolenpidosta eikä välttämättä lähisuhteesta. Läheisen käsite tulee ulottaa myös näihin tilanteisiin.

Esitys ei kata kaikkea lähisuhdeväkivaltaa, vaan rajaa sovittelun kiellon ulkopuolelle asianomistajarikokset, joita saatetaan kohdistaa myös läheiseen, erityisesti osana parisuhdeväkivaltaa ja yhteisöllistä väkivaltaa.

Tämä rajausta synnyttää riskin, että toistuvaa väkivaltaa käytännössä yhä soviteltaisiin, mikäli asianomistajarikoksiksi luettavien tekojen toistuvuutta ei arvioitaisi kokonaisuutena ja menettelytapana, vaan erillisinä osatekoina. Osateoista koostuvaa lähisuhdeväkivaltaa ei edelleenkään tunnisteta toistuvaksi väkivallaksi eri viranomaisten palvelujen piirissä, perusterveydenhuollossa tai sovittelijoiden toimesta.

3. Lopuksi

Naisiin kohdistuva väkivalta on sitkeä ihmisoikeusongelma, joka ei tutkimusten mukaan ole merkittävästi vähentynyt viimeisten vuosikymmenten aikana.⁴⁹ Väkivallan vähentämisen ensimmäinen askel on väkivallan eri muotojen ja väkivallan seurausten tunnistaminen. Esitetty lakimuutos on kauan odotettu askel suuntaan, jossa yhteiskuntamme suhtautuu kaikkeen tyypillisesti naisiin ja tyttöihin kohdistuvaan väkivaltaan rikoksena.

Lainsäädäntöämme on edelleen kehitettävä. Hallitusohjelmassa luvataan selvittää pakottavan kontrollin, eli toistuvan henkisen väkivallan kriminalisoinnin tarve. Asiaa on kuitenkin jo selvitetty oikeusministeriön toimeksiannosta. Selvityksen mukaan on perusteltua säätää erillinen pakottavan kontrollin rikostunnusmerkistö, jotta prosessinomainen henkinen väkivalta saadaan rangaistavaksi.⁵⁰ Lainvalmistelu pakottavan kontrollin rangaistavaksi säätämiseksi on aloitettava viipymättä. Lainvalmistelussa on tähdennettävä tämän väkivallan muodon sopimattomuus sovitteluun.

Väkivallan juurisyyt ovat epätasa-arvoa ja syrjintää tuottavissa ja ylläpitävissä rakenteissa. Tästä syystä on välttämätöntä juurruttaa yhdenvertaisuus-, tasa-arvo- ja ihmisoikeusymmärrystä kaikkialle yhteiskunnan osa-alueille. Varhaiskasvatuksella on tässä työssä keskeinen rooli. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvovelvoitteita on vahvistettava eikä purettava.⁵¹

Naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen työn systemaattinen aliresursointi on rakenteellisen syrjinnän yksi muoto. Hallituksen on varmistettava järjestöjen pitkäjänteinen ja riittävä rahoitus väkivallan eri osapuolten tukemiseksi. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen rahoitukseen suunnitellut leikkaukset on peruttava.

Tarvitaan myös lainsäädäntö, joka velvoittaa niin valtiota, hyvinvointialueita kuin kuntia toteuttamaan sukupuolittunutta väkivaltaa ehkäiseviä, tehokkaita toimenpiteitä.

Kunnioittavasti

Niina Laajapuro
Ihmisoikeustyön johtaja

Lisätietoja antaa: Pia Puu Oksanen, pia.oksanen@amnesty.fi

Viitteet

¹ THL (2019). Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu – Nykytila ja kehittämisehdotukset. Työpaperi 2/2019. Ladattavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137475/URN_ISBN_978-952-343-269-7.pdf.

² Shemeikka, R., Ramadan, F., Alitalo, E., Sihvonen, A., Lindroos, M., Laine, E., Kemppainen, J., Kommeri, H., Pietilä, P., Salakka, I. (2023). Lähisuhdeväkivallan sovittelu. Yleiset piirteet ja osapuolten kokemukset prosessista. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan (VN TEAS) julkaisusarja 2023:11. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Ladattavissa:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164663/VNTEAS_2023_11.pdf?sequence=1&isAllowed=y

³ VN TEAS s. 44.

⁴ Jäljempänä tekstissä kuitenkin todetaan, että kun otetaan kaikki lähisuhteessa luokitellut, sovitteluun ohjatut rikos- ja riita-asiat, tapausten lukumäärä on 4095, mikä nostaa prosenttiosuuden 30:een.

⁵ Shemeikka, R. & al. (2023). Lähisuhdeväkivallan sovittelu. Yleiset piirteet ja osapuolten kokemukset prosessista. Tutkimuksen tulokset, s. 52, taulukko 17. Verrattuna vuoteen 2017 muutosta on tapahtunut: THL:n raportin mukaan 2017 tyyppillisin sovitteluun ohjattu rikosnimike oli pahoinpitely (72 %), mutta mukana oli joitakin törkeitä pahoinpitelyjä ja neljä tapausta, jossa oli kyse myös seksuaalirikoksesta. Pahoinpitelyrikokseksi oli kirjattu myös tekoja, joihin liittyi kuristamista.

⁶ Pihlaja, S. & Piipponen, J. (2023). Selvitys Rikosuhripäivystyksen asiakkuudessa olevien seksuaaliväkivaltaa kokeneiden ihmiskaupan uhrien tapauksista ja tilanteista. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:23. Helsinki: Oikeusministeriö. Ladattavissa:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164941/OM_2023_23_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

⁷ VN TEAS s. 59–60. Tietokannan kirjausten mukaan se, mitä sopimuksella on sovittu, on toteutunut – mutta lähes kolmasosaan ei ollut kirjattu tietoa siitä, onko sopimus täytynyt vai ei (28 %).

⁸ VN TEAS s. 59–60

⁹ Ks. esimerkiksi Amnestyn lausunto YK:n kidutuksen vastaista yleissopimusta valvovalle komitealle.

Ladattavissa: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur20/7832/2024/en/>

¹⁰ Ks. esimerkiksi Amnestyn lausunto oikeusministeriölle koskien rikosprosessin sujuvoittamista arvioineen työryhmän muistiosta. Ladattavissa: <https://www.amnesty.fi/amnestyn-lausunto-rikosprosessin-sujuvoittamista-arvioineen-tyoryhman-muistiosta/>

¹¹ Jo vuonna 2005 Suomen kansallinen väkivaltaobservatorio vaati rikosasioiden sovittelun järjestämistä koskevaa lakiesitystä käsittelevässä lausunnossaan lähisuhdeväkivallan ja seksuaalirikosten rajaamista lain ulkopuolelle. Lausunnossa todetaan seuraavasti:

”Rikoslaista on poistettu ”vakaan tahdon pykälä” jonka nojalla uhri saattoi saada syyttäjän luopumaan syytteen ajamisesta. Pykälän katsottiin asettavan liian suuren vastuun erityisesti parisuhdeväkivallan uhrille tekijän vastuuttamisesta. Sovitteluprosessissa usein ilmenevä käytäntö kirjata asianosaisten jo tekemä sopimus merkitsee sitä, että tarkoitus tehdä pahoinpitelystä kokonaan virallisen syytteen alainen rikos, vesittyä. Päätösvalta syytteen nostamisesta siirtyy takaisin asianomistajalle ja altistaa hänet painostukselle.” Vuonna 2023 väkivallan vastaista työtä tekevät tasa-arvo- ja ihmisoikeusjärjestöt yhdessä poliittisten naisjärjestöjen kanssa julkaisivat lähisuhdeväkivallan sovittelua vastustavan kannanoton. Kannanotossa mukana olevat järjestöt edustivat niin yleisiä, väkivallan eri osapuolille tukea tarjoavia järjestöjä, että erityispalveluja tarjoavia järjestöjä. Näillä järjestöillä on toimintansa kautta yhteys tuhansiin väkivaltaa kokeneisiin. Järjestöt ovat tuoneet kantansa esille myös kansainvälisille ihmisoikeussopimusten valvontaelimille niin sanotuissa varjoraporteissa.

¹² Siltala, H. (2022). Lähisuhdeväkivallan tehokkaampi tunnistaminen vähentäisi väkivallasta aiheutuvia terveyshaittoja ja -kustannuksia. *Duodecim*, 138(11), 1115–1119.

<https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2022/11/duo16862>

¹³ Rikos- ja pakkokeinotilasto 2020, Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk/2020/15/rpk_2020_15_2021-06-01_tie_001_fi.html

¹⁴ Laukkala, T., Tuisku, K., Garoff, F., Haravuori, H. & Jylhä, P. (2022). Monimuotoinen traumaperäinen stressihäiriö - muuttuvat käsitteet ja vaikutus hoitoon. Lääketieteellinen Aikakauskirja *Duodecim* 2022;138(10):903–9. Ladattavissa: <https://www.duodecimlehti.fi/duo16842>

¹⁵ Siltala, H., Holma, J. & Hallman-Keiskoski M. (2014). Henkisen, fyysisen ja seksuaalisen lähisuhdeväkivallan vaikutukset psykososiaaliseen hyvinvointiin. *Psykologia* 49 (02), 113–120.

Ks. myös Laukkala, T., Tuisku, K., Garoff, F., Haravuori, H. & Jylhä, P. (2022). Monimuotoinen traumaperäinen stressihäiriö - muuttuvat käsitteet ja vaikutus hoitoon. Lääketieteellinen Aikakauskirja *Duodecim* 2022;138(10):903–9. Ladattavissa: <https://www.duodecimlehti.fi/duo16842>

¹⁶ Ks. Korkeimman oikeuden päätökset KKO: 2002:2, KKO: 2012:9, kohdat 6–7, KKO: 2018:22 kohta 16, KKO: 2020:20. Lähde: <https://korkeinoikeus.fi/fi/index/ennakkopaatokset.html>

¹⁷ KKO: 2012:9, kohta 7

¹⁸ Lakivaliokunnan mietintö 13/2005 vp. Hallituksen esitys laiksi rikosasioiden sovittelusta. Haettavissa: <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=lavm+13/2005>.

¹⁹ GREVIO (2019). GREVIO Baseline Evaluation Report Finland. Ladattavissa: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-finland/168097129d>.

²⁰ Poliisihallitus (2020). Poliisin toiminta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa. Ohje POL-2020-28566. Helsinki: Poliisihallitus. Ladattavissa: <https://ahjojulkaisu.hel.fi/3A309932-0295-CE49-9545-7C0763F00000.pdf>.

²¹ Autere, M., Halonen, A., Kiviperä, S. & Rimpilä, I. (2023). Lähisuhdeväkivallan sovittelun hyvän käytännön malli. Suosituksia rikos- ja riita-asioiden sovittelun ammattihenkilöstölle. Ohjaus 17/2023. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Ladattavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/147378/URN_ISBN_978-952-408-160-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

²² Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/52/EY tietyistä sovittelun näkökohdista siviili- ja kauppaoikeuden alalla. Haettu osoitteesta: <https://eur-lex.europa.eu/FI/legal-content/summary/mediation-in-civil-and-commercial-matters.html>.

²³ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäättöksen 2001/220/YOS korvaamisesta. Haettavissa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/fi/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029>.

²⁴ Wolthuis, A. & Lünemann, K. (2016). Restorative Justice and Domestic Violence: A Guide for practitioners. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut. Ladattavissa: https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2020/07/Restorative-Justice-and-Domestic-Violence_7388_def-2.pdf.

²⁵ Terveystien ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2019 julkaisemassa selvityksessä kävi ilmi, että väkivallan toisteisuuden oli poliisin tiedossa: Yli neljäsosassa kotihälytyksistä samassa osoitteessa oli käyty vähintään kerran aikaisemmin puolen vuoden sisällä. Tästä huolimatta rikos saatettiin ohjata sovitteluun (THL (2019). Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu – Nykytila ja kehittämisehdotukset. Työpaperi 2/2019. S. 25). Viimeisimmässä, vuonna 2023 julkaistussa lähisuhdeväkivallan sovittelua koskevassa VN TEAS -tutkimuksessa väkivallan toistuvuus tuli esille niin sovitteluprosessiin osallistuneiden haastatteluissa kuin tutkimuksen lomakekyselyn vastauksissa. Lähes puolet lomakekyselyyn vastanneista 25 henkilöstä kertoi väkivaltaa olleen joko usein tai muutamia kertoja viimeisten 12 kuukauden aikana. Vain neljä haastateltua yhdestätoista kertoi, että tapaus, jota soviteltiin, oli yksittäinen tapahtuma. Shemeikka, R., ym. (2023). Lähisuhdeväkivallan sovittelu. Yleiset piirteet ja osapuolten kokemukset prosessista. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:11. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. S. 75–76. Ladattavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164663/VNTEAS_2023_11.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

²⁶ Kainulainen, H. & Niemi, J. (2017). Parisuhdeväkivallan tunnistaminen rikosoikeudellisessa järjestelmässä. Teoksessa J. Niemi, H. Kainulainen & P. Honkatukia (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma (s. 138–155). Tampere: Vastapaino. Ks. myös Honkatukia, P. (2011). Uhrit rikosprosessissa – Haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 252. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Ladattavissa: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/e3a90f46-c37d-4d37-990f-689121fda22b/content>.

²⁷ Ks. <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cedaw>

²⁸ Council of Europe (2011). Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Council of Europe Treaty Series - No. 210. Ladattavissa: <https://rm.coe.int/ic-and-explanatory-report/16808d24c6>.

²⁹ YK:n naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CEDAW-komitea) 31. lokakuuta 2022 antamat suositukset Suomelle ladattavissa ulkoministeriön sivuilta: <https://valtioneuvosto.fi/-/suomelle-suosituksia-naisten-syrjinnan-poistamisen-toteutumisesta>

³⁰ Council of Europe (2011). Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Council of Europe Treaty Series - No. 210. Ladattavissa: <https://rm.coe.int/ic-and-explanatory-report/16808d24c6>.

³¹ GREVIO:n suositukset vuodelta 2020 ladattavissa: https://um.fi/documents/35732/0/IC-CP-Inf-2020-3_eng.docx.pdf/a199479d-ecaa-1358-b7c1-c8b87b65cc42?t=1682080890605

³² YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen (CAT) toimeenpanoa valvovan komitean suositukset Suomelle ladattavissa valtioneuvoston sivuilta: <https://valtioneuvosto.fi/-/yk-n-kidutuksen-vastainen-komitea-antoi-suosituksia-suomelle>

³³ Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitean suositukset 2024 Suomelle koskien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus) täytäntöönpanoa. Ladattavissa:

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2FCCPR%2FFUL%2FFIN%2F57876&Lang=en

³⁴ GREVIO (2019). GREVIO Baseline Evaluation Report Finland. Ladattavissa: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-finland/168097129d>.

³⁵ Apulaisoikeuskanslerin ratkaisu:

https://oikeuskansleri.fi/documents/1428954/107303577/julkaistu_ratkaisu_poliisin_menettely_lahisuhdevakivallan_ja_seksuaalirikosten_esitutkinnoissa_OKV_325_70_2022.pdf/503278f5-073f-a36a-6592-aac8f0ac56d3/julkaistu_ratkaisu_poliisin_menettely_lahisuhdevakivallan_ja_seksuaalirikosten_esitutkinnoissa_OKV_325_70_2022.pdf?t=1669283151219

³⁶ Ratkaisu koskee tiettyjen rikostyyppien esitutkinnassa havaittuja viivytyksiä, jotka Helsingin Sanomien toimittaja Paavo Teittinen nosti julkiseen keskusteluun. Helsingin Sanomat 16.1.2022: Aiheetonta viivytystä. <https://dynamic.hs.fi/a/2022/tutkinta/>

³⁷ Valtion virkamieslain 14 §:n 1 momentin mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivyttyksettä. Esitutkintalain 2 luvun 2 §:n nojalla esitutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja.

³⁸ Kaittila, A. (2017). Parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset avun hakijoina. Teoksessa J. Niemi, H. Kainulainen & P. Honkatukia (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma (s. 89–103). Tampere: Vastapaino.

³⁹ Shemeikka, R. & al. (2023). Lähisuhdeväkivallan sovittelu. Yleiset piirteet ja osapuolten kokemukset prosessista. Ks. s. 44, 59, 60, 81, 82, 88.

⁴⁰ Esitutkintalaki, Suomen säädöskokoelma § 805 (2011).

⁴¹ Terveystieteiden tutkimuskeskus (2024). Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen. Haettavissa: <https://thl.fi/aiheet/vakivalta/vakivaltaan-puuttuminen/lahisuhdevakivaltaan-puuttuminen>.

⁴² Krogell, J. & Niklander, E. (2023). Lähisuhdeväkivallan ehkäisyn rakenteet vaihtelevat eri puolilla maata: koordinaatioverkostosta tukea ohjeiden toimeenpanoon. Tutkimuksesta tiiviisti 64/2023, THL. Ladattavissa: <https://www.julkari.fi/handle/10024/147943>

⁴³ Niklander, E. & Krogell, J. (2024). Lähisuhdeväkivallan vastaisen työn rakenteita tulee vahvistaa: suosituksia nykytilan korjaamiseksi. Päätösten tueksi 3/2024, THL. Ladattavissa: <https://www.julkari.fi/handle/10024/148902>

⁴⁴ Sosiaalihuoltolaki: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

⁴⁵ Holma, J. & Nyqvist, L. (2017). Väkivaltatyö miesten kanssa. Teoksessa J. Niemi, H. Kainulainen & P. Honkatukia (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma (s. 104–120). Tampere: Vastapaino.

⁴⁶ Ks. Järjestökentän arvio: Väkivaltaa kokeneiden naisten ja tyttöjen tarvetta pitkäkestoiseen tukeen ei tunnisteta, palvelut ovat sirpaleisia eikä palvelujen järjestämistä resurssoida. Ladattavissa: <https://www.amnesty.fi/jarjestokentan-arvio-vakivaltaa-kokeneiden-naisten-ja-tyttojen-tarvetta-pitkakestoiseen-tukeen-ei-tunnisteta-palvelut-ovat-sirpaleisia-eika-palvelujen-jarjestamista-resurssoida/>

⁴⁷ VN TEAS s. 45. Tämän tiedon luotettavuus on kyseenalaista, koska 58,5 % tieto lähisuhteen laadusta puuttui

⁴⁸ Ks. esim. Yhdenvertaisuusvaltuutetun (YVV) arvio, lausunto VVTDno-2019-579. Ladattavissa: [https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/documents/25249352/110951651/Lausunto+ehdotuksesta+Euroopan+parlamentin+ja+neuvoston+direktiiviksi+naisiin+kohdistuvan+v%C3%A4kivallan+ja+l%C3%A4hisuhdev%C3%A4kivallan+torjumisesta+\(pdf\).pdf/f15189c0-66d0-0e8b-f032-61acaeb13334/Lausunto+ehdotuksesta+Euroopan+parlamentin+ja+neuvoston+direktiiviksi+naisiin+kohdistuvan+v%C3%A4kivallan+ja+l%C3%A4hisuhdev%C3%A4kivallan+torjumisesta+\(pdf\).pdf?t=1656505906923](https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/documents/25249352/110951651/Lausunto+ehdotuksesta+Euroopan+parlamentin+ja+neuvoston+direktiiviksi+naisiin+kohdistuvan+v%C3%A4kivallan+ja+l%C3%A4hisuhdev%C3%A4kivallan+torjumisesta+(pdf).pdf/f15189c0-66d0-0e8b-f032-61acaeb13334/Lausunto+ehdotuksesta+Euroopan+parlamentin+ja+neuvoston+direktiiviksi+naisiin+kohdistuvan+v%C3%A4kivallan+ja+l%C3%A4hisuhdev%C3%A4kivallan+torjumisesta+(pdf).pdf?t=1656505906923)

⁴⁹ Välituloksia eurooppalaisesta vertailututkimuksesta: Naisiin kohdistuva väkivalta hyvin yleistä Suomessa (2023). Tilastokeskus: <https://stat.fi/uutinen/valituloksia-eurooppalaisesta-vertailututkimuksesta-naisiin-kohdistuva-vakivalta-hyvin-yleista-suomessa>

⁵⁰ Tolvanen, M. & Silvennoinen, E. (2023). Selvitys henkisen väkivallan rangaistavuudesta ja vainoamisen oikeuskäytännöstä Suomessa. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:20. Ladattavissa: https://www.edilex.fi/ministerioiden_julkaisut/30640.pdf

⁵¹ Yli 40 järjestön ja yli 130 tutkijan kannanotto, jossa vaaditaan hallitusta perumaan aikeensa muuttaa yhdenvertaisuuslakia ja poistaa laista velvoite edistää yhdenvertaisuutta varhaiskasvatuksessa (24.6.2024). "Hallitus, seiso sanojesi takana: varhaiskasvatus on yksi tärkeimmistä keinoista yhdenvertaisuuden edistämiseksi": <https://www.amnesty.fi/jarjestojen-ja-tutkijoiden-kannanotto-hallitus-seiso-sanojesi-takana-varhaiskasvatus-on-yksi-tarkeimmista-keinoista-yhdenvertaisuuden-edistamiseksi/>